

Секція 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЯ

Балджи М.Д.,

*д.е.н., доцент кафедри економіки та управління національним господарством ОНЕУ,
м. Одеса, Україна*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Сучасна антропоцентрична картина світу заснована на тому, що людина панує над природою, а природа існує лише для задоволення людських потреб. Така орієнтація на споживання призвела до виснаження і деградації природного середовища. Складна ситуація склалась в сільському ресурсокористуванні. За ХХ століття було втрачено за різними причинами близько 2 млрд. га продуктивних земель [1]. І цей процес не зупиняється – майже щорічно відбувається зменшення кількості оброблюваних земель. Так у 1950 р. на одного мешканця Землі їх припадало 0,5 га, а у 2000 р. – вже близько 0,2 га [2]. За останні сто років ерозія зруйнувала 27% сільськогосподарських земель, а кожний змитий або унесений вітром сантиметр верхнього гумусового шару означає зниження урожайності сільськогосподарської продукції приблизно на 1 ц / га. Підраховано, що врожаї, які втрачені від ерозії ґрунтів, могли бути отримані й прокормили б 30 мільйонів осіб [3, с. 19]. Згідно існуючим оцінкам, щороку винищується 6 мільйонів гектарів лісів, що складає 0,6 % всієї їх площі. При чому вони знищуються не тільки безпосередньо – прямим шляхом (вирубки, пожежі тощо), а й завдяки зміні умов існування, спричинених господарською діяльністю людини. Простежується інтенсивне зменшення пасовищ, луків та земель, які зайняті багаторічними культурами що спричинене переорієнтацією сільськогосподарського виробництва, змінами у структурі земельних угідь. Особливу небезпеку складають так звані інші землі, які включають кар'єри та об'єкти вилучення ресурсів, інфраструктурні елементи господарської діяльності. Наслідком такої трансформації є інтенсивне винищення природних об'єктів та ресурсів (особливо водних, лісових, земельних), погіршення якості довкілля і, як наслідок, підвищення захворюваності населення.

Тема взаємодії суспільства та природи виходить за межі однієї області практичної діяльності. Тенденції сучасного етапу розвитку суспільства призвели до необхідності впровадження новітніх підходів у використанні природних ресурсів, які б поєднували екологічні, соціальні, економічні та інші напрямки. Одним з них стає стратегія сталого розвитку, як засіб інтеграції економічних, соціальних та екологічних цілей для розвитку держав з позицій національних і міжнародних інтересів, одним з напрямів якої виступає збалансоване землекористування [4, с. 13]. На основі аналізу позицій вітчизняних і зарубіжних вчених щодо оцінки стану землекористування встановлено, що економічний підхід в землекористуванні є переважаючим, а соціальний і екологічний виступають на другому і третьому містах. Для того, щоб змінити таке становище, виникає потреба в розробці інноваційних підходів до визначення і оцінки інтенсифікації використання земель, проведенню обов'язкового обліку і кадастру існуючих земельних угідь та визначення екологічно обумовлених територіальних кордонів.

На основі проведеного аналізу особливостей землекористування Південного регіону проведені дослідження структури земельного фонду за угіддями, категоріями земель та формами власності. Його площа складає 112,5 тис. км², тобто 18,6% від загальної площі країни. Територія відрізняється значною кількістю земельних (67,5% від середнього по Україні) і рекреаційних (72,5%) ресурсів. Із загальної площі регіону близько 20,1% приходить на сільськогосподарські землі. Регіон характеризується високим рівнем забезпеченості сільгоспугідь та ріллі на одного мешканця (відповідно – 1,28 і 1,05 га). Простежені зв'язки між наявністю земельних ресурсів, їх використанням і трансформацією дозволяють визначити Південний регіон як аграрний. Посівні та деградовані площі сільськогосподарських угідь складають: в АР Крим, відповідно, 57,9 та 52,8% (розраховано для степової зони), в Миколаївській області – 53,8% та 80,1%, в Одеській – 54,5% та 55,9% і в Херсонській області – 47,2% та 80%.

Суттєво на урожайність сільськогосподарських культур впливають несприятливі кліматичні умови та інші антропогенні фактори. Згідно існуючим міркуванням, недобір

продукції від ерозії та дефляції, в перерахунку на зерно, складає майже 400 тис. т., тому отримана кількість зернової сільськогосподарської продукції у кліматично-несприятливому 2011 році, могла б бути більше в Криму та Миколаївській області на 4 рази, а в Одеській та Херсонській областях – на 5 разів. Таким чином, висока еродованість ґрунтів, і як наслідок – економічні втрати сільськогосподарської продукції, підкреслюють необхідність негайного перегляду сучасного використання земельних ресурсів.

Соціо-еколого-економічний аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів в Південному регіоні свідчить про те, що важливішим елементом механізму оцінки їх використання повинні бути спеціальні прийоми і засоби, які поєднуються в єдину систему, тобто це спеціальний інструментарій, що допомагає провести розрахунки індексу використання земельних ресурсів та індексу відновлення даних ресурсів, що складають, відповідно для регіону, 2,0 та 0,1. Разом з цим була визначена висока інтенсивність експлуатації земельних ресурсів: сільськогосподарське освоєння становило 79%, а ступінь розораності – 67%, що перевищує екологічно-обґрунтовані межі. Для виявлення оцінки складу угідь територій розраховано коефіцієнт екологічної стабільності землекористування та коефіцієнт антропогенного навантаження в регіоні, як складають, відповідно: для степових районів АР Крим 0,34 та 5,62; для Миколаївської області – 0,40 та 4,23; для Одеської – 0,49 та 3,61; Херсонської – 0,32 та 4,67. Ці розрахунки свідчать про екологічну нестабільність землекористування в регіоні.

Земельні ресурси формують агропромисловий потенціал регіону, тому виникає потреба у формуванні стратегії раціонального землекористування, що полягає у виявленні негативних факторів на певну територію в умовах становлення ринкової системи господарювання. В регіоні існують можливості, які сприяють досягненню стратегічних цілей збалансованого землекористування. До них доцільно віднести: створення господарств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції з використанням новітніх технологій; впровадження заходів органічного землеробства для виробництва екологічно чистої продукції; концентрація сільськогосподарських підприємств та вдосконалення законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва. Основними напрямками покращення існуючого стану в регіоні виступають: впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій обробки ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур; підвищення родючості ґрунтів шляхом вапнування та сидерації, створення умов для підвищення стабілізації соціо-еколого-економічних цілей. У межах даного дослідження питання раціоналізації землекористування можуть бути вирішені розробкою заходів з удосконалення соціо-еколого-економічних засад, які передбачають: впровадження систематичного збору та моніторингу інформації про особливості землекористування та структуру земельного фонду; оцінка ризику антропогенного перетворення земель та виявлення ступеня напруженості територій.

Література: 1. Hulse J.H. Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past. / J.H.Hulse – New Delhi: Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre, 2007. – 390 p. 2. Prescott-Allen R. The Wellbeing of Nations: A Country-by- Country Index of Quality of Life and the Environment / R. Prescott-Allen. – Washington: IDRC/Island Press, 2001. – 156 p. 3. Івашура А. А., Орехов В. М. Екологія: теорія та практикум / А.А. Івашура, В.М.Орехов – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. - 256 с. 4. Екологічний менеджмент та аудит рекреаційних територій (концептуальні засади та організаційні механізми): монографія / Т.П. Галушкіна. – Одеса: Видавництво ТОВ «ІНВАЦ», 2006. – 184 с. 5. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки від 28 квітня 2004 р. № 493/2004 [Електронний ресурс]: указ Президента України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Богач К.С.,
аспірант кафедри менеджменту виробничої сфери Державного ВНЗ «НГУ»,
м. Дніпропетровськ, Україна*

ЗАКЛАДКА ВИРОБЛЕНОГО ПРОСТОРУ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На території України вже більше 200 років здійснюється підземний видобуток вугілля. Шахтні комплекси змінюють до невпізнання природні ландшафти, впливають на розвиток шахтарських міст і селищ, ведення сільськогосподарських робіт, змінюють призначення земель та гідрографічний режим територій гірничовидобувних регіонів.